

๑

คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทวิจารณ์
รางวัลกองทุน
หม่อมหลวงบุญเหลือ
เทพยสุวรรณ
ปี ๒๕๓๘

โครงการวิจัย เครือข่ายการวิจัยศิลปะ
การวิจัยและพัฒนา (สกว.)

ความเห็นของคณะกรรมการตัดสิน บทวิจารณ์วรรณกรรม ประจำปี ๒๕๓๘

คณะกรรมการตัดสินบทวิจารณ์ดีเด่นด้านวรรณกรรม ประจำปี ๒๕๓๘ ได้พิจารณาบทวิจารณ์ซึ่งมีผู้ส่งเข้าประกวด ๙ ราย และมีมติเป็นเอกฉันท์ให้บทวิจารณ์ของ จริญญา ปรปักษ์ประลัย และ นฤมิตร สอดสุข ได้รับรางวัลบทวิจารณ์ดีเด่นด้านวรรณกรรมของกองทุน ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ประจำปี ๒๕๓๘ ดังมีเหตุผลต่อไปนี้

ในโลกที่สับสนหลากหลายโดยเฉพาะสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้เข้ามามีบทบาทในการหล่อหลอมความนึกคิดของคนรุ่นใหม่ งานวิจารณ์ของจริญญา ปรปักษ์ประลัย ป่งชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่ายังมีคนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งที่ยังรักและรู้จักอ่านหนังสือด้วยวิจาร์ญาณ จริญญามีความสามารถที่จะแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดที่ได้จากการอ่านด้วยวิธีการที่เป็นธรรมชาติ ทักษะเชิงวิจารณ์ของเขาเกิดจากความประทับใจส่วนตัว มีแง่มุมที่แปลกใหม่ ซึ่งเขาสามารถถ่ายทอดได้อย่างเป็นเหตุเป็นผลให้ผู้อื่นได้ร่วมรับรู้ด้วยวงวรรณกรรมจำเป็นต้องมีผู้อ่านเช่นจริญญาที่ทำหน้าที่ของ “ผู้รักสมัครเล่น” (amateur) จึงจะสามารถสร้างความมีชีวิตชีวา และความเข้มข้นให้แก่วรรณศิลป์ได้

ส่วนงานวิจารณ์ของนฤมิตร สอดคุชนั้น มุ่งชี้ให้เห็นประเด็นความสัมพันธ์ระหว่าง
วรรณกรรมกับชีวิตและสังคม นฤมิตรวิเคราะห์วรรณกรรมด้วยสายตาของนักสังคม-
ศาสตร์ที่เห็นว่าวรรณกรรมเป็นพลังทางปัญญาที่จะจรรโลงสังคมได้ เขามิเพียงแต่วิจารณ์
วรรณกรรมในฐานะที่เป็นงานศิลปะ หากยังมุ่งชี้ประเด็นต่างๆ ทางสังคมไว้อย่างหนักแน่น
ชัดเจน ในยุคที่คนจำนวนมากคิดว่าคุณค่าของความเป็นมนุษย์กำลังถดถอยไปในสังคม
ปัจจุบัน งานวิจารณ์ของนฤมิตรอาจเป็นกำลังใจให้แก่ทั้งผู้สร้างและผู้รับวรรณกรรมได้
เป็นอย่างดี เพราะได้ชี้ให้เห็นประจักษ์ชัดว่ายังมีผู้สร้างวรรณกรรมซึ่งสามารถทำหน้าที่เป็น
เสียงแห่งมโนธรรมได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการฯ จึงเห็นสมควรมอบรางวัลบท
วิจารณ์วรรณกรรมดีเด่นของกองทุน ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ประจำปี ๒๕๓๘ ให้แก่
จรรยาพร ปรปักษ์ประลัย และ นฤมิตร สอดคุช และหวังว่ารางวัลนี้จะเป็นแรง
กระตุ้นให้เกิดผลงานที่มีคุณภาพในวงการวิจารณ์ของไทยต่อไป

ตัวอย่างบทวิจารณ์วรรณกรรม
ที่ได้รับรางวัลบทวิจารณ์วรรณกรรม ประจำปี ๒๕๓๘

๑. ภาพระหว่างบรรทัดของนักเขียนหญิงคนใหม่
โดย จรูญพร ประักษ์ประลัย
๒. ชะบน : เรื่องชะตากรรมของคนสามัญ
โดย นฤมิตร สอดคล้อง

ภาพระหว่างบรรทัดของนักเขียนหญิงคนใหม่

โดย จริญญา ปรปักษ์ประลัย

เดือนวาด พิมวนา เป็นใคร? สำหรับแฟนนิตยสาร "ซอการะเกด" แล้ว คงไม่จำเป็นต้องแนะนำ แต่ถ้าไม่ใช่...เธอเป็นนักเขียนรุ่นใหม่ที่เติบโตขึ้นมาพร้อมๆ กับกลุ่มนักเขียนที่ได้รับการประทับประคอง และประคบประหงมอย่างดีจากสุชาติ สวัสดิ์ศรี จนแข็งแกร่งพอที่จะยืนประกาศความเป็นนักเขียนของตัวเองได้อย่างเต็มปากเต็มคำ

สำหรับเดือนวาด พิมวนา นอกจากการเป็นนักเขียนคนแรกและคนเดียว (ในตอนนี้) ที่ได้รับซอการะเกดถึง 3 ครั้ง ซึ่งจุดประกายความน่าสนใจในตัวเธอให้เจิดจายแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เธอโดดเด่นมากยิ่งขึ้นคงอยู่ที่ความเป็นผู้หญิงของเธอย

เพราะอะไร? เหตุผลที่หลายคนมองเห็นตรงกันก็คือเธอเป็นนักเขียนหญิงที่ดูเหมือนจะเขียนถึงหัวข้อประเด็นที่นักเขียนหญิงคนอื่น ๆ มักไม่ค่อยจะให้ความสนใจมากนัก

ในรวมเรื่องสั้นชุดแรกของเธอ "หนังสือเล่มสอง" ถ้าไม่มีการระบุชื่อผู้เขียนหรือลงรูปถ่ายพร้อมประวัติย่อในปกหลังด้านในแล้ว หลายคนอาจจะคิดว่านี่เป็นงานเขียนของผู้ชาย

ถ้าจะเปรียบเทียบกับนักเขียนหญิงในรุ่นราวคราวเดียวกัน (ถือตามระยะเวลาการเขียน ไม่ได้ถือตามอายุ) อย่างเช่น สุจินดา ชันดยาลงกต เราจะเห็นความแตกต่างที่แฝงอยู่ลึกๆ ในงานของผู้หญิง 2 คนนี้

เนื้อหาอันเป็นหัวใจในงานของสุจินดา คือการต่อสู้ให้เพศหญิงมีความเท่าเทียมกันกับเพศชาย โดยใช้เรื่องราวเกี่ยวกับกามารมณ์เป็นสื่อในการนำเสนอ

ส่วนเนื้อหาในงานของเดือนวาด กลับเน้นที่การประนีประนอม โดยบอกว่าผู้หญิงควรทำอะไรในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่เพื่อให้ชายและหญิงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันบนโลกใบนี้ได้อย่างสันติสุข

ในเรื่อง “อำนาจ” เธอเล่าถึงครอบครัวเล็กๆ ที่ภายนอกดูเหมือนสุขสงบ เพราะการวางตัวของฝ่ายหญิงซึ่งปฏิบัติตามคำสอนที่ตกทอดมารุ่นแล้วรุ่นเล่าว่า ถ้าจะกำราบสามีให้อยู่นั้น ตัวเองต้องทำตัวเป็นแม่พระผู้แสนบริสุทธิ์ แล้ว “อำนาจ” จะอยู่ในกำมือ การที่ดูเหมือนไม่เคยทำผิดทำให้ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่อยู่เหนือฝ่ายชายไปโดยปริยาย นี่เองคือเคล็ดลับและดูเหมือนเคล็ดลับนี้จะใช้ได้ผลเสียด้วยจนกระทั่งวันหนึ่งเธอก็กลับได้เห็นในสิ่งที่มองข้ามมาโดยตลอด นั่นคืออำนาจที่เธอปรารถนาและได้มันมาอย่างเต็มเปี่ยมมัน แท้ที่จริงแล้วเทียบไม่ได้กับความรัก ซึ่งเธอขาดแคลนมาเป็นเวลายาวนานเสียแม้แต่น้อย และเมื่อพิจารณาดีๆ แล้ว “...ความรักคือสิ่งอันนำมาซึ่งอำนาจต่อรองที่แท้จริง” (หน้า 53)

จากเรื่องสั้นเรื่องนี้เองทำให้มองเห็นภาพของ เดือนวาด เป็นเพียงผู้หญิงธรรมดาๆ คนหนึ่งในสังคมแบบไทยๆ ซึ่งสุดท้ายแล้วก็มักยอมที่จะตกเป็นช้างเท้าหลัง โดยเลือกที่จะแพ้อย่างอบอุ่นแทนที่จะชนะอย่างเจ็บเหว และก้าวเดินไปตามลำพัง

อันที่จริง นี่คือวิถีทางของคนตะวันตก ซึ่งกระบวนการความคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิสตรีหรือเฟมินิสต์ไม่ได้เข้มข้นรุนแรง จนถึงขั้นมีการจัดตั้งกันอย่างจริงจังเหมือนในสังคมตะวันตก แม้โดยลึกๆ ในใจผู้หญิงอาจรู้สึกถึงการเป็นคนชั้นสองของพวกเธออยู่ไม่น้อยก็ตาม

ใน "กำแพง" เดือนวาดกล่าวถึงความอึดอัดใจของผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งใช้ชีวิตครอบครัวเหมือนนักโทษที่ปราศจากอิสรภาพ จนกระทั่งวันหนึ่ง เมื่อสามีประสบอุบัติเหตุถูกส่งเข้าโรงพยาบาลด้วยอาการปางตาย เธอจึงรู้สึกถึงการปลดปล่อยซึ่งอาจเป็นของเธอถ้าหากเขาจบชีวิตลง น่าเสียดายที่สุดท้ายไม่ได้เป็นอย่างที่เธอคิดฝัน เธอจึงหันมามองหาทางออกใหม่ให้กับตัวเองว่า นับจากนี้ไป เธอควรใช้ชีวิตร่วมกับเขาอย่างไร ยอมเป็นนกที่เขาจับขังไว้ในกรงทองต่อไป หรือยืนยันความปรารถนาอันแท้จริงในใจตัวเอง

มองโดยผิวเผิน เรื่องสั้นเรื่องนี้ชี้ให้เห็นถึงการต่อสู้ในใจของผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งต้องการมีชีวิตโดยมีสิทธิมีเสียงมากกว่าที่เป็นอยู่ แต่ถึงอย่างไร เธอก็ไม่กล้าแก้ปัญหาโดยวิธีที่แตกหักอยู่ดี

เธอทิ้งท้ายในตอนจบของเรื่องว่า "...ฉันจะคุยกับเขาอีกครั้งถึงเรื่องสิทธิฉันบ้าง รวมถึงเรื่องอื่นๆ อันเนื่องมาจากตัวตนของฉันด้วย ถึงวันนั้นฉันคงรู้คำตอบว่าตัวตนของฉันจะสามารถดำรงอยู่ได้เนื่องจากการจากไปของเขา หรือด้วยการยืนยันของฉันเอง" (หน้า 68)

แม้แต่บทสรุปท้ายเรื่อง น้ำเสียงที่เธอใช้ก็ยังคงแฝงความไม่มั่นใจว่า เธอจะก้าวเดินต่อไปอย่างไรดี เธอต้องรอเพื่อพูดกับเขาอีกครั้งหนึ่งเสียก่อน

อีกเรื่องหนึ่งซึ่งเธอตั้งใจซ่อนการต่อสู้ระหว่างหญิงและชายไว้ในเชิงของการชิงไหวชิงพริบและการฉกฉวยโอกาสคือ เรื่อง "หนังสือเล่มสอง" เรื่องของผู้ชายคนหนึ่งที่คุณเหมือนทุกอย่างในชีวิตเขาจะมีแต่ความล้มเหลว นอกจากสิ่งหนึ่ง นั่นคือความฝันว่าเขาจะได้อ่านหนังสือเล่มสอง ซึ่งในสมัยที่เขาเป็นเด็กเขาไม่มีโอกาสได้อ่านเพราะไม่มีเงินพอที่จะซื้อหนังสือ 2 เล่มจบพร้อมกันทีเดียวได้ เขาออกตามหาหนังสือเล่มนั้น และเขาก็ได้พบกับผู้หญิงคนที่เก็บหนังสือเล่มสองไว้ คือน้องสาวของเจ้าของร้านหนังสือที่ดูแลแทนในวันที่เขามาซื้อหนังสือเล่มแรกไป แต่เหตุการณ์กลับตาลปัตร เพราะผู้หญิงคนนั้นก็อยากที่จะได้เป็นเจ้าของหนังสือเล่มหนึ่งที่ผู้ชายคนนั้นซื้อไปเหมือนกัน และสุดท้ายเธอก็ช่วงชิงมันมาได้ในขณะที่เขาเกิดรู้สึกอ่อนแอขึ้นมา ก่อนที่เขาจะตามมาเอามันคืนไปอีกครั้ง เธอก็หลบหนีหายไปในความมืดเสียแล้ว

ถ้าบอกว่านี่คือชัยชนะของผู้หญิงมันก็ไม่ใช่ว่าชัยชนะที่น่าภาคภูมิใจอะไรนัก เพราะมันเป็นชัยชนะที่ได้มาในขณะที่ฝ่ายตรงข้ามกำลังเสียเปรียบ และยังไม่ได้เตรียมพร้อมสำหรับการป้องกันตัวเอง ถ้าจะเปรียบก็คงเหมือนชัยชนะของชโมยที่แอบเข้าไปชโมยของ ไม่ใช่ชัยชนะของนักกีฬาที่ผู้แข่งขันทุกคนต่างฝึกซ้อมเตรียมตัวกันมาเป็นอย่างดี

การที่ให้ผู้หญิงรับหนีไปในตอนจบทำให้อดคิดไม่ได้ว่าถ้ารออีกไม่นาน สุดท้ายผู้ชายก็ต้องเป็นฝ่ายชนะอยู่ดีไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม

เรื่องสั้นของ เดือนวาด ไม่เพียงแต่จะบอกย้ำการยอมศิโรราบของผู้หญิงต่อผู้ชายเท่านั้น บางครั้งเธอยังเสนอคติอยากที่จะเป็นอย่างผู้ชาย และอาจถึงขั้นมองผู้ชายเป็นพระเจ้าเลยทีเดียว

ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นว่า มุมมองในเรื่องสั้นของ เดือนวาด เป็นมุมมองที่ผ่านตัวละครซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ผิดกับนักเขียนหญิงโดยทั่วไปที่มักใช้มุมมองของตัวละครเอกที่เป็นผู้หญิง

เธอใช้ "ผม" กับเรื่องสั้น 5 เรื่อง "ข้าพเจ้า" 1 เรื่อง และ "ฉัน" 1 เรื่อง นอกนั้นเป็นเรื่องที่เขียนผ่านมุมมองของบุรุษที่สามซึ่งแทบทั้งหมด ตัวเอกเป็นเพศชาย

ที่น่าสนใจเป็นพิเศษคือในเรื่อง "กาละแห่งการงาน" ซึ่งมีลักษณะเป็นเหมือนบันทึกเบื้องหลังงานเขียน แต่เธอกลับซ่อนตัวเองไว้ภายใต้ตัวละครที่ใช้สรรพนามเรียกตัวเองว่า "ผม" ด้วยเหตุผลซึ่งผมเองก็ไม่กล้ายืนยัน บางทีอาจจะเป็นเพราะจินตนาการซึ่งเธอเพิ่มเข้าไปในเรื่อง ทำให้เธอไม่อยากให้ใครคิดว่าเป็นเรื่องจริงทั้งแท่ง เธอจึงเปลี่ยนมาใช้ "ผม" แทนที่จะเป็น "ฉัน" หรือกลางๆ ว่า "ข้าพเจ้า"

ในเรื่อง "ผู้บรรลู่" เธอเขียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กสาวคนหนึ่งกับชายวัยกลางคน ซึ่งมองกันและกันเหมือนฝ่ายหนึ่งเป็นพระเจ้า และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นสานุศิษย์ ฝ่ายแรกเป็นผู้ให้ ในขณะที่ฝ่ายหลังเป็นผู้รับ แต่เมื่อวันเวลาผ่านไปความสัมพันธ์ในรูปแบบเดิมกลับถูกทำลาย และหญิงสาวได้พบกับความจริงว่าที่แท้ "...พระเจ้านั้นคือปุถุชน" (หน้า 84) การหลับนอนกับ "พระเจ้า" เพื่อให้ "พระเจ้า" สอนให้รู้จักเพศสัมพันธ์นั้น แม้เธอจะรู้ว่า "พระเจ้า" ไม่ได้บริสุทธิ์ใจที่จะสอน แต่ด้วยการเพียงที่จะดักดวง เธอก็ยังไม่รู้ถึงการสูญเสีย เพราะ "...หนูได้โน้มน้าวให้หนูต้องการเรียนรู้..." (หน้า 84) เธอไม่เสียใจ ไม่โกรธแค้น "พระเจ้า" ตรงกันข้ามเธอกลับยอมรับง่ายว่า "พระเจ้านั้นคือปุถุชน" และนี่เองเป็นเสมือนการให้อภัย เพราะสิ่งที่ชายวัยกลางคนทำ ถ้าเขาอยู่ในฐานะปุถุชน เขาย่อมไม่ผิด แต่ถ้าเขาเป็นพระเจ้า เขาผิดอย่างไม่ยากโทษให้เลย

การที่นักเขียนจะเขียนข้อความใดๆ ออกมาก็ตาม ผมเชื่อว่าทุกคนย่อมมีเหตุผลของตัวเอง แต่บางครั้ง ตัวหนังสือที่นักเขียนเขียนก็กลับบอกอะไรนอกเหนือจากที่นักเขียนต้องการจะสื่อ สิ่งเหล่านี้แอบแฝงอยู่ระหว่างบรรทัด หลบซ่อนสายตาผู้อ่านประเภท "อ่านเอาเรื่อง" ไปได้โดยง่าย

อย่างเช่นในงานของ เดือนวาด พิมวนา ซึ่งสะท้อนภาพความคิดของผู้หญิงยุคปัจจุบันออกมาโดยไม่ตั้งใจ แม้ภาพภายนอกดูเหมือนผู้หญิงจะเปลี่ยนแปลงตามกระแสสังคมโลกไปมาก แต่ลึกๆ ในจิตใจ วิญญาณความเป็นไทยยังคงมีอยู่ รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง แทบในทุกครอบครัวผู้หญิงยังคงยอมให้ผู้ชายเป็นใหญ่ในบ้านโดยไม่มองว่าเป็นเรื่องเสียหายอะไร

นี่เป็นสิ่งที่ดีหรือไม่? คำถามนี้คงเกินขอบเขตของบทวิเคราะห์วรรณกรรมชิ้นนี้ ผมคงให้ทัศนะได้แค่เพียงว่า ทุกสิ่งในโลกย่อมมีทั้งดีและไม่ดีอยู่ในตัวเอง วิถีทางที่ผู้หญิงไทยใช้และยังคงรักษามาโดยตลอด อาจยังไม่ถึงเวลาของการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงขั้นแตกหัก

สักวันผู้หญิงไทยอาจเลือกที่จะไม่ยอมอยู่ใต้อาณัติของผู้ชายอีกต่อไปก็ได้ ถึงวันนั้น.....คงต้องติดตามดูกันต่อไป

บทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง "หนังสือเล่มสอง"
โดย เดือนวาด พิมวนา

ชะบน : เรื่องชะตากรรมของคนสามัญ

โดย นฤมิตร สอดสุข

นวนิยายชื่อแปลกเรื่อง "ชะบน" นับเป็นหนึ่งในห้าเรื่องที่เข้ารอบสุดท้ายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน หรือซีไรต์ ประจำปี 2537 ของไทย สำหรับข้อความที่ยกขึ้นมาโปรยบนหน้าปกและคำอุทิศของผู้เขียน นับว่าช่วยสร้างความน่าสนใจได้ดีไม่น้อย นั่นคือ "ชะตากรรม...ก็คือ การมีชีวิตอยู่ภายใต้ผลแห่งการกระทำทั้งของตนเองและผู้อื่น" และ "แต่ความโดดเดี่ยวของมนุษย์...แม้ในท่ามกลางการอยู่ร่วมกัน"

คำนำสำนักพิมพ์เองก็ได้มีส่วนช่วยปูพื้นฐานให้กับผู้อ่านได้ไม่น้อยว่า ชะบนเป็นชื่อเรียกเฉพาะในภาษาถิ่น ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า "ชาบน" นั่นเอง พวกเขายังคงหลงเหลืออยู่บ้างประปรายในบางท้องที่แถบตอนใต้ของโคราช และยังมีในบางท้องที่ของจังหวัด ชัยภูมิและเพชรบูรณ์ นอกจากนั้น ยังช่วยอธิบายขยายความไว้ให้อีกด้วยว่า นวนิยายเรื่องนี้เป็นการนำเสนออย่างเป็นธรรมชาติสมจริง ด้วยท่วงทำนองแบบคละเคล้าอบอวลไปกับมนต์ขลัง (MAGICAL) และใช้แนวการเขียนเชิงกระแสสำนึกผสมผสานกัน ผู้เขียนเองก็ยังยืนยันถึงประสบการณ์ของเขาที่ใช้ชีวิตอยู่ด้วยร่วม 10 ปี ในสะพานหมู่บ้านและป่าเขาทางตอนต้นของแม่น้ำมูล

ในตอนท้ายของนวนิยายก็มีคำบอกกล่าวจากผู้เขียนอีกส่วนหนึ่งที่นับว่ามีส่วนช่วยเปิดเผยตัวตนของคนเขียนเอาไว้ และดูจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจ ที่มาของแนวความคิดการนำเสนอนวนิยายเรื่องนี้ของเขาได้กระจ่างชัดขึ้น

ที่ว่า "วันนี้ ข้าพเจ้าบอกกับตัวเองว่าขอเพียงแต่ให้ชีวิตมันดำเนินไปโดยธรรมชาติ และภาวะเงื่อนไขของมัน สิ่งทีพึงกระทำก็คือการยิ้มออกมาจากความรู้สึกที่แท้จริง เมื่อต้องเผชิญอยู่ต่อหน้าชะตากรรมทั้งปวง"

อย่างไรก็ตามที ก่อนหน้านี้เขาได้เปิดเผยและรับสภาพว่า เขาได้เคยหลงมัวไปกับการหลงตนว่าเป็นผู้ประเสริฐกว่าผู้อื่น "...ในนามของความถูกต้องดีงาม ในนามของคุณธรรม ในนามของศักดิ์ศรีตำแหน่งหน้าที่ ในนามของศิลปะ หรือในนามของอุดมคติ..." แต่แล้วเขาก็สามารถค้นพบข้อสรุปเป็นสังัจธรรมทั่วไป ได้ว่าจริงๆแล้ว มนุษย์เราทุกคนก็ล้วนมีความเลวร้ายต่ำทรามแฝงฝังอยู่ด้วยเช่นกัน

การเลือกวิถีดำเนินชีวิตตามเส้นทางใหม่ของเขา จึงเป็นการปฏิเสธอาการ "หลงดี" ตามนัยของท่านพุทธทาสภิกขุนั่นเอง ดังข้อความที่ว่า "เราคงไม่ต้องถึงกับทรมานทรมายที่จะกระทำ หรือสร้างความดีงามมากมายอะไรเลย เพราะนั่นก็ใช่ว่าจะไม่ใช่เหตุแห่งปัญหา อันจะเกิดขึ้นจากความพยายาม ความบีบคั้นกดดันทั้งตนเองและผู้อื่นในนามของความดีงามนั่นเอง"

กระนั้น ข้อสรุปหาทางออกที่แสดงตัวตนใหม่ของผู้เขียน ก็ยังแสดงว่า เขายังมีความหวังในตัวมนุษย์และสังคมอยู่ อันนับเป็นข้อคิดที่เราๆท่านๆเองก็น่าจะซึมซับมาเป็นข้อคิดคำนึงได้ไม่น้อยที่ว่า "เพราะถึงอย่างไรข้าพเจ้าก็ยังเชื่อในความเป็นมนุษย์ที่มีจิตสำนึก จิตมนุษย์ที่สามารถจะคลี่คลายและพัฒนาไปสู่สภาวะอันบริสุทธิ์ดังงามได้จริง หรืออย่างน้อยก็พอที่จะล่องพ้นไปจากความอัปลักขณ์มืดดำ อันจะส่งผลกระทบในทางเลวร้ายต่อตนเองและผู้อื่น"

นวนิยายเรื่องนี้แบ่งสารออกเป็น บทเกริ่น แผ่นดิน และตำนานป่า ภาควงศ์ ชะตากรรม ภาควงศ์ ลำนำชีวิต และบทส่งท้าย หุบเขา สายน้ำ และหมู่บ้าน วันนี้ หากจะสรุปสาระสำคัญอันเป็นที่มาของชะตากรรมและโศกนาฏกรรมของชายแก่นาม "เปนสะลา" กันแล้ว นับว่ามีความสลับซับซ้อนพอควร แต่แล้วในที่สุด เขาก็ผันตัวเองลงมาจากชะบนสู่พื้นราบแม้จะไม่ใช่วิถีชีวิตที่เขาคุ้นเคย ปฐมเหตุก็มาจากการเป็นเขตพื้นที่ป่าที่มีการสู้รบกันระหว่างฝ่ายทหารบ้านเมือง กับฝ่ายป่าล้อมเมืองของคอมมิวนิสต์นั่นเอง

ในบทส่งท้าย ผู้เขียนยังได้กล่าวชี้ให้เห็นผลกระทบของการพัฒนาบ้านเมืองในชั้นหลังที่ยังคงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านกระทั่งปัจจุบัน นั่นคือการสร้างเขื่อนตามโครงการเขื่อนลุ่มน้ำบน ได้อพยพหมู่บ้านออกจากพื้นที่น้ำท่วมไปยังพื้นที่ที่กรมชลประทานจัดสรรให้แทน ทำให้ผู้คนจำต้องยอมทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิดไปอย่างไม่มีโอกาสหวนคืน

นวนิยายเรื่องชะบนี้อาศัยชะตากรรมของ เปนสะลา หรือพ่อเฒ่าสะลา เป็นตัวเดินเรื่องหลัก ในฐานะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ห่างไกลจากผู้คน หลังจากที่เมียสาวของแกคลอดลูกตาย ตั้งแต่นั้นมา แกก็ตั้งปณิธานที่จะไม่แต่งงานใหม่ด้วยความรู้สึกรักเมียอย่างซื่อสัตย์ของแก แต่ต่อมาวิถีชีวิตของแกต้องเปลี่ยนไปตามคำทำนายของหมอสองที่ระบุว่าแกจะต้องตกทุกข์ได้ยากอันเนื่องมาจากผู้หญิงเป็นเหตุ แล้วแกก็ต้องพบกับชะตากรรมดังกล่าวจริง เพราะแกเกิดไปรู้สึกสงสารผู้หญิงลูกติดนาม "กำรอ" ที่ถูกฉ้อโกงนาม "เสือโอด" หักไป และต่อมาภายหลังแกได้พาเอาไปให้อาศัยอยู่ด้วย แกพยายามรักษาความซื่อสัตย์ต่อเมียที่ตายไป และไม่ยอมประพฤติดนส่วเกินหญิงลูกติดตามคำครหาของชาวบ้านแต่อย่างใด แม้ว่าหญิงผู้นั้นจะให้ทำและรักเร้าแกอย่างหนักหนาตามไหนก็ตาม

แล้วในที่สุด แก่ก็ต้องประสบกับชะตากรรมเข้าจนได้ เมื่อเสือโอดย้อนกลับมาหาเมียอีกด้วยความคลางแคลงใจไปตามเสียงนินทาของชาวบ้าน เสือโอดจึงพยายามหาทางกำจัดเป็นสะลาทั้งๆที่ก็รู้ว่าเป็นผู้มีบุญคุณต่อตน วิธีการก็คือการลอบเปลี่ยนลูกปิ่นที่จะไปใช้ฆ่าหมี กระทั่งในที่สุดเป็นสะลาก็ต้องถูกหมีแม่ลูกอ่อนที่ดุร้ายฆ่าทำร้ายเอาจนพิการ สุดท้ายแล้วเสือโอดกับกำรอกลับต้องจบชีวิตลงโดยจับมือใครดมไม่ได้ ระหว่างฝ่ายบ้านเมืองหรือว่าฝ่ายในป่าซึ่งต่างฝ่ายต่างก็อาศัยชาวบ้านเป็นแนวร่วมและสายสืบให้กับตนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทำลายฝ่ายตรงกันข้าม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ท้ายที่สุดแล้วชาวบ้านก็ต้องเป็นฝ่ายรับกรรมอยู่ดี

ชะตากรรมของเป็นสะลาเกือบจบลง เมื่ออาการบอบช้ำจากการถูกหมีฆ่ากำรเวิบจนตาแทบอดสนิท ต่อมาเมื่อพิการทำอะไรไม่ได้เพราะถูกรังแกจากตัวของ“หอมดง”ซึ่งเป็นลูกสาวของกำรที่ตนเลี้ยงมาแต่อ่อนแอออกมา เป็นสะลาจึงตัดสินใจผูกคอตายแต่ก็ไม่ตาย ในที่สุดเขาก็หลบหนีเพื่อจะกลับไปยังชะบนอีกครั้งหนึ่ง แล้วแกก็ต้องไปยื่นเผชิญหน้ากับสายน้ำเพื่อที่จะฝ่าข้ามกลับไปยังชะบน ซึ่งครั้งหนึ่งแกเคยเกือบจมน้ำที่แห่งนั้นตายไปก่อนหน้านี้แล้ว ทางเลือกสุดท้ายของชายชราจึงเสมือนเป็นการหนีเสือปะจระเข้ ที่หากจะกลับไปก็จะต้องเสี่ยงเตี้ยตื้นที่ หรือหากจะผ่านน้ำข้ามไปก็อาจจะไปไม่รอด หรือหากไปรอดก็อาจไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยลำแข้งที่ชะบน

หลายคนที่อ่านเรื่องชะบนมักจะพูดกันเป็นเสียงเดียวกันว่า เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างเน้นซ้ำตามกระแสสำนึกของเป็นสะลาผู้เฒ่า แม้กระทั่งผู้เขียนเองก็ยังระบุไว้ในคำบอกกล่าวจากผู้เขียนในตอนท้ายเล่มว่า “...หลังจากที่ท่านผู้อ่านต้องทนอึดอัดกับมันมาพอสมควร ซึ่งบางท่านอาจจะไม่สามารถทนอ่านจนจบก็เป็นได้ (ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม)” ที่จริงบรรยากาศเช่นนั้นนับว่ามีอยู่จริงแต่อย่างไรก็ตามก็ต้องนับว่านวนิยายเรื่องนี้มีเสน่ห์ในตัวของมันเองอยู่หลายอย่างหลายประการทีเดียว

หากกล่าวเฉพาะในประเด็นของท่วงทำนองที่เนิบนาบของบรรยากาศ มองในแง่หนึ่งอาจเป็นไปได้ว่า เป็นความพยายามในการสร้างบรรยากาศให้เห็นชะตากรรมของชายเฒ่า ที่จะต้องใช้ชีวิตอยู่อย่างค่อนข้างแร้นแค้นโดดเดี่ยวในป่า และต้องเผชิญชีวิตที่ซ้ำซากจำเจและเปลี่ยวเหงาโดยเฉพาะในช่วงต้นของเรื่อง หากเป็นเช่นนั้นจริง ก็คงต้องนับเป็นความสำเร็จของผู้เขียนด้วยซ้ำไปที่สามารถสร้างฉากและบรรยากาศให้ผู้อ่านได้สัมผัสอารมณ์ความรู้สึกจำเจน่าเบื่อหน่ายชีวิตของชาวชนบทผู้ยากไร้ไว้อย่างเข้าถึง อย่างไรก็ตาม ในตอนท้ายๆ ของเรื่อง เหตุการณ์ก็ได้คลี่คลายดำเนินไปในลักษณะที่พลิกผันไปอยู่ตลอดเวลาเหมือนกัน

เทคนิคที่นับว่าเด่นอีกประการหนึ่งของผู้เขียนก็คือ การใช้วิธีการย้อนตัดกลับเหตุการณ์ให้หันไปคิดคำนึงถึงความประทับใจในอดีตของпенёслаเป็นช่วงๆ ไป นอกจากเป็นการสลับฉากและสร้างบรรยากาศต่าง ๆ แล้ว ยังทำให้ผู้แต่งสามารถสอดแทรกข้อมูลอันสมจริงต่างๆ ในแง่ชีวิตป่าตงพงไพรได้อย่างน่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการล่าช้างป่า การจับนกอินทรี การเผชิญหน้ากับกระแสน้ำที่เชี่ยวกราก ฯลฯ ก็ตาม ในหลายๆ ตอนที่กำลังกล่าวไป ก็ยังมีการแฝงแนวคิดในเชิงปรัชญาชีวิตและสังคมเอาไว้อีกด้วย เช่น การเผชิญหน้าของมนุษย์กับความตระหนักในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและสัตว์ป่า และการเสนอแง่คิดมุมมองด้านการอนุรักษ์ให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติและสัตว์ป่า เป็นต้น ดังนั้น การล่าสัตว์ป่าตามวิถีของпенёслаจึงไม่ใช่การล่าเพื่อความสนุกสนานบันเทิง เช่นชาวเมือง แต่เป็นเรื่องของการดำรงชีพและความอยู่รอด

เมื่อพิจารณาในแง่มุมมองมานุษยวิทยา ก็นับว่าน่าสนใจตรงที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลสมจริงได้อย่างชวนติดตามทั้งในด้านชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้าน ธรรมชาติของป่า และสัตว์ป่า ตลอดจนสอดแทรกปรัชญาชีวิตและสังคมควบคู่ไปด้วยอย่างได้บรรทัดฐานตามที่กล่าวไปแล้ว จะอย่างไรก็ตามที่ก็อาจทำให้ผู้อ่านบางคนรู้สึกสะดุดอยู่บ้างก็อาจเป็นได้ ทั้งนี้เนื่องจากการระบุเป็นเชิงอรรถอธิบาย

ขยายความต่าง ๆ ไว้เป็นระยะ ๆ รวมทั้งหมดถึง 44 แห่ง หรืออาจทำให้บางคน
อดรู้สึกคล้ายเป็นสารคดีไปบ้างไม่ได้ แต่กระนั้นก็ต้องนับว่าผู้เขียนสามารถใช้
โวหารและการประพันธ์ที่มีศิลปะเข้าช่วยไม่ให้ผิดรูปจนเกินไปนัก

สำหรับเชิงอรรถ ส่วนใหญ่ก็จะมียู่ 2 ลักษณะด้วยกันคือ คำอธิบาย
ภาษาชาวบ้านและคำอธิบายศัพท์ แต่ในบางแห่งที่ไม่ยุ่งยากจนเกินไปนัก ก็จะมี
การบรรยายแทรกปนไปในเนื้อหาจนวนเวียนเสียก็มีไม่น้อย ดังตัวอย่างเช่น “พลาย
สะลา” (ภาษาชาวบ้าน) เป็นคำเรียกคนหนุ่มในภาษาชาวบ้านมีคำเรียกนำหน้าชื่อเพื่อ
แสดงสถานภาพ “พลายสะลา” คือ เจ้าหนุ่มสะลาลักษณะเดียวกันกับ “เป
นสะลา” ก็คือ “เฒ่าสะลา” และ “หมอส่อง” (ภาษาถิ่น) คือผู้ทำนายโดยอาศัย
วิธีการทางในหรือใช้อาถรรพ์จากวิญญาณ ภูตพราย ตามวิชาที่ร่ำเรียนถ่ายทอด
มาในเชิงคุณไสยมิใช่หลักโหราศาสตร์ เป็นต้น

ข้อสังเกตเกี่ยวกับลีลาการดำเนินเรื่องของผู้เขียนที่น่าสนใจอีกประการ
หนึ่ง คือ การดำเนินเรื่องจะเป็นไปในลักษณะที่มีความคลี่คลายไปตามเหตุและ
ผลเป็นขั้นเป็นตอนไป ผู้เขียนจะไม่เร่งเร้าบีบคั้นอารมณ์คนอ่านให้รู้สึกสะเทือน
ใจอย่างสูงสุดจนให้ประทับใจ อาจเป็นด้วยเหตุนี้ที่ผู้อ่านจำนวนหนึ่งจึงรู้สึก
เหมือนขาดรรถรสของอาการสะกดบีบอารมณ์ให้เคลิ้มตามอย่างเกาะติด
เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชะบน จึงดูจะเป็นเรื่องของชะตากรรมมนุษย์ที่ไหล
เรื่อยไปตามที่วิถีของมันตามที่จะต้องเป็นไป คล้ายๆ กับเป็นหนทางที่ผู้เขียน
ต้องการจะบอกว่า ตลอดชีวิตของมนุษย์จะต้องพบเผชิญกับอุปสรรคภัยอันตราย
ต่างๆ อย่างไม่มีวันสิ้นสุดจนกว่ามนุษย์จะหมดลม หากวิเคราะห์กันไปแล้วก็คง
ต้องถือเป็นอิทธิพลของกระแสปรัชญาตามวิถีพุทธแบบตะวันตกที่เน้นถึงเรื่อง
ทุกข์เรื่องของชีวิตอันผันแปรไม่แท้เที่ยงในลักษณะเกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ หรือ
เป็นไปตามหลักอนิจจังที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นนิรันดร์นั่นเอง

ทั้งๆ ที่เป็นสะลาขายเดมาจะเป็นคนหนึ่งที่ต่อสู้กับชีวิตอย่างไม่ย่อท้อ มีจิตใจที่แผ่วไถ่ด้วยความมีศีลมีสัจย์ เมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน และทั้งๆ ที่แกก็ไม่ใช่คนแก่วัดแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามที่ ผู้เขียน จะพยายามชี้ให้เห็นสัจธรรมสำคัญ เพื่อผู้อ่านได้ตระหนักถึงอย่างน้อยประการหนึ่งว่า ชีวิตมนุษย์ย่อมต้องดำเนินไปตามวิถีทางของมัน ตามชะตากรรมที่เป็นผลจากการกระทำทั้งของตนเองและผู้อื่นต่อไป แม้มนุษย์จะรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้างในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างไรก็ตาม นอกจากนั้น ในท้ายที่สุดแล้ว มนุษย์ก็ไม่อาจปฏิเสธที่จะต้องดำเนินต่อไปตามทางเลือกที่เหลืออยู่ ไม่ว่าจะเป็นแสงแห่งความหวังหรือเพียงใดก็ตามที่

ไม่ว่าชะบนจะได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมซีไรต์หรือไม่ก็ตาม เราก็คงต้องสรุปว่า บัดนี้ได้มีนวนิยายชั้นดีมีสาระที่สะท้อนสภาพชีวิตการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์คนธรรมดาสามัญถิ่นอีสานขึ้นมาประดับวงการอีกเรื่องหนึ่งแล้วหลังจากที่เราเคยมีเรื่อง "ลูกอีสาน" เรื่อง "ตถึงสูงซุงหนัก" ของภาคใต้ และ "เจ้าจันทร์ผอม นีราศพระธาตุอินทร์แขวน" ของภาคเหนือมาก่อนหน้าแล้ว

บทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง "ชะบน"

โดย อธิยุทธ ดาวจันทิก